

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 159.922.1

ГЕНДЕРНА ПАРАДИГМА У ПОЛІТИЦІ

Валерій Денисенко, Олександра Сорокопуд

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, rkunivlv@franko.lviv.ua*

Розглянуто гендерну парадигму в політичному розвитку. Проаналізовано основні гендерні тенденції, які трансформують сучасну політику, а також політичні принципи маскулінності та фемінності.

Ключові слова: гендерна парадигма, політика, дискурс.

Концепції постсучасного суспільства, яке задає нові віртуальні параметри політичного розвитку, передбачають формування енергетичного середовища політики не в значенні ідеологічно - регуляторної матриці, а як змінної і складної функції дискурсу. У цьому контексті відбувається вихід за межі поняття політичного в його одиничних (наприклад, західних) інтерпретаціях, сама політика набуває хаотичності, нестійкості та генерується під впливом флуктуаційних процесів як набір межових випадків. Актуальність дослідження гендерної парадигми в політиці зумовлена не лише активізацією феміністичних та гендерних рухів у громадянському суспільстві, зокрема в Україні, а також інтенсифікацією гендерних конфігурацій політичних практик у політичному дискурсі.

Об'єктом даного дослідження виступає гендерна парадигма яка проявляє себе як формування нового типу знання на засадах радикальної відмови від певної і стабільної гендерної традиції та від ідеї зовнішньої каузальності, оскільки предметність гендерних практик виявляється в процесі самоорганізації об'єктів пізнання та програмної відмови від бінарних опозицій (чоловіче – жіноче, Захід – Схід тощо), з наданням основного акценту принципу плюралізму, який унеможливорює існування гендерного канону. Оскільки цілісної початкової системи координат не існує, а є лише світ як хаос, без ієрархічної структурності та лінійної детермінованості, гендерна парадигма конститується ацентрично з нескінченної множини окремих гендерно забарвлених подій, для розв'язання не одного глобального завдання, а окремих локальних завдань.

Предметом нашого дослідження є закономірності гендерних тенденцій, які через дотик до зони напруги політичного поля трансформують політичні практики. Мета дослідження – проаналізувати, у який спосіб формуються гендерні конфігурації політичних практик. Щоб з'ясувати це питання виявимо провідні гендерні тенденції

На нашу думку, змінився підхід до розуміння наукового знання та методів його накопичення, а також трансформувалась суть політичної влади під впливом гендерної філософії та постмодерну. Враховуючи ці значущі тенденції, політичні виміри гендерної парадигми неможливо обмежити ідеєю чоловічого домінування. Це означає, що політичні практики трансформуються також за гендерними принципами, які можуть мати як маскулінне так і фемінне походження.

Стан дослідження окреслених завдань у науковій думці варіюється за культурницько-територіальними ознаками. Так, у західній науковій думці становлення гендерної теорії асоціюється, насамперед, із дослідженнями Пулен де ля Барр („Про рівність двох статей”, 1673), Олімпії де Гуж („Декларація прав жінки”, 1789), Мері Волстонкрафт („Природне право матері на опіку своєю дитиною”, 1837), Маргарет Фуллер („Жінка в дев'ятнадцятому столітті”, 1845) та Джона Стюарта Міля („Пригноблення жінок”, 1869), у яких жінку визначали як суб'єкт політики, що зумовило надання жінкам виборчого права та активізацію феміністичних рухів. Праця французької екзистенціалістки Сімони де Бовуар „Друга стаття” (1949) маніфестує право жінки на вибір самої себе та окреслює процес конституювання фемінності.

Проблемне поле сучасних досліджень гендерної парадигми в політиці сформували: концепція „звільнення” як процесу, за допомогою якого пригнічені та експлуатовані люди перетворюються на людей уповноважених і сильних, тобто спроможних трансформувати політичні практики для реалізації власних інтересів (її висунули представники Франкфуртської школи Адорно, Хоркхаймер, Бенджамін, Маркузе та Габермас) та дискурсивний аналіз влади Мішеля Фуко. У цьому контексті доцільно виокремити теорію Ненсі Фрейжер про відтворення дискурсивної нерівності, виражену в ієрархії інституційних форм; ідею радикальної відмови від міфологізованих ідентичностей як основи політичних рухів постмодерністички Джудіт Батлер та її аналіз дискурсу влади; моральний універсалізм Шейли Бенхабіб.

Об'єктом гендерних досліджень у науковій думці сходу є жіночий досвід крізь призму ісламського світогляду. Оскільки всі аспекти життя регулює іслам, аналіз гендерної парадигми обмежений суто аналізом ідеальних моделей гендерних відносин або ж їхніх моральних вимірів. Це можна простежити, зокрема, у працях Шеріфа Абдель Азііма, Абдула Рахмана Дої, Мухаммеда Такі Усмани, Афзалур Рахман, Хаммудаха Абдалаті та на сторінках міжнародного журналу „Ісламські сестри” (Islamic Sisters International).

Специфіка дослідження гендерної парадигми в тому, що жодне з досліджень не має крос-культурного характеру. Гендерні практики та природа їхнього походження є змінними у просторі та часі. Ось чому механічне накладання західної або східної проблематики на український досвід не можна вважати аналізом гендерної парадигми в українській політиці. Відповідно, особливо актуальними для нас є праці, які пропонують українські дослідниці Олена Суслова, авторка міжнародного дослідницько-прикладного проекту „Уповноважувальна освіта”, Ірина Жерьобкіна, авторка книги „Жіноче політичне несвідоме” та низки темати-

чних публікацій, Соломія Павличко, Оксана Забужко, Людмила Таран та інші. Завдання дослідження – з'ясувати, з урахуванням українського контексту, закономірності гендерних тенденцій, які трансформують політичні практики, що дасть змогу розширити фокус гендерного дискурсу в Україні.

Логіка сучасного визначення гендеру вказує на нерозривний зв'язок категорій „стать – дискурс – влада”. Ключовим моментом у дискусійному механізмі є „політика репрезентації” як політика створення, розповсюдження й осмислення гендерних образів реальності. Іншими словами, „Стать – це знак з символічним значенням, набутим в процесі історичного розвитку” [9, с. 228], що позбавляє її біологічного детермінізму та робить об'єктом політичного дискурсу. Особливе значення в цьому контексті має те, що свобода розвитку сексуальності, за твердженнями постмодерністів, сприяє проблематизації буття загалом, а рефлексивне осмислення та раціональний аналіз політичних феноменів, зокрема влади, прослідковується там, де немає обмежень і табу на різні вияви сексуальності. Згідно цієї логіки феміністичне гасло “особисте – це політичне” розвінчує черговий дихотомічний поділ “суспільне - приватне” Джеггер зазначає, що і радикальні дослідниці і феміністки – соціалісти вимагають повного скасування меж між суспільним та приватним, а феміністки – ліберали виступають за звуження поняття приватного. [11, с. 145; 254] Феміністки стверджують, що приватні стосунки, у тому числі й стосунки між статями, не позбавлені динаміки влади, а влада вони визначають як характерний феномен політики.

Наведені вище процеси демонструють, що трансформувалися підходи до визначення категорії політичної влади, оскільки, простір її розгортання порушили трансгресійні процеси, тобто вихід за межі, за якими втрачають зміст базові опозиції і змісти західного світу. Характер трансформації феномену влади - у природі трансгресії як „Жесту що скерований на межу... там, на найтоншому надломі, на лінії сяє відблиск її походження, можливо також, що ця лінія, яку вона перетинає утворює весь її простір ”[9, с. 1123] Отже, гендер, з одного боку, є соціокультурним феноменом, який демонструє сьогодні соціально-політичний поділ, ідентифікуючи взаємини домінування – підпорядкування, а з іншого – є каталізатором трансформаційних процесів у політичному дискурсі.

Динамізм розгортання гендерної парадигми має нелінійний характер, при цьому кожен новий стан передбачає заперечення попереднього, його норм та канонів. Саме тому заперечують можливість традиції як такої, адже її утвердження потребує лінійності та сталого функціонування системи. Такий підхід дає змогу відкинути стереотипізацію політичних відносин згідно з витвореними сучасною західною наукою зразками та розширити діапазон дослідження. „Облаштування могил практично на всіх цвинтарях Давньої Європи доводить наявність егалітарного чоловічо-жіночого суспільства. Моделі домашніх вівтарів і храмів, а також залишки справжніх храмів засвідчують, що жінки стежили за приготуванням і виконанням ритуалів, присвячених різним аспектам і функціям Богині... Найвитонченіші витвори Давньої Європи, що дійшли до нас, - найвищадливіші вази, скульптури тощо –створили жінки”[10, с. 35-36], – пише Марія Гімбутас, яка у своїх пра-

цях проаналізувала археологічні знахідки, здобуті на території, що розташована на північ від Егейського та Адриатичного морів, на островах цих морів і простягається до Словаччини, південної Польщі та західної України. Дослідження Марії Гімбутас стали основою для аналізу історії крізь призму чоловічо-жіночої співтворчості, зокрема з'ясувалося, що гендерна нерівність інтенсифікувалася під час переходу від збиральницько-мисливських культур до аграрних, і послабилася в індустріальній культурі, особливо в умовах інформатизації суспільства. Ця та інші праці доводять, що результати досліджень часто інтерпретують через включення чи виключення конкретно-історичного досвіду, залежно від панівної наукової думки.

Аналізуючи гендерні конфігурації політичних практик на індивідуальному рівні, розглянемо специфіку формування гендерної ідентичності. Адорно та Хоркхаймер у „Авторитарній особистості” трактують маскулінність та фемінність як основоположні характеристики гендерної ідентичності через два виміри: зовнішнє поведінкове виявлення та внутрішню психологічну орієнтацію. Отже, згідно з табл. 1, є чотири моделі гендерної ідентичності:

Табл.1. Моделі гендерної ідентичності [3, с. 126]

		Внутрішня психологічна орієнтація	
		Маскулінна (М)	Фемінна (Ф)
Зовнішнє поведінкове виявлення	Маскулінне (М)	ММ	МФ
	Фемінне (Ф)	ФМ	ФФ

Інтерпретуючи функціонування цих моделей, автори пояснюють, що чоловіки, яким притаманна ідентичність MF, виявляють прихильність до таких ідеологій, як расизм, фашизм чи націонал-соціалізм, як до способу ствердження своєї маскулінності. Для чоловіків з ідентичністю FM характерні творчі здібності та інтелектуальність. Ідентичність MM для чоловіків, і, відповідно, ідентичність FF для жінок вважають „гендерно адекватними”. Припущення, що як чоловіки, так і жінки можуть мати будь-яку з перелічених чотирьох ідентичностей, означає можливість структурувати гендер за критерієм екзистенційного вибору, а не біологічної визначеності, щонайменше у варіанті гіпотези. На думку Сандри Ліпшіц – Бем, „маскулінність та фемінність – культурні призми, через які поляризується дійсність” [5, с. 19] Ідеться про антропологічні категорії, зміст яких варіюється в залежності від контексту.

Дискусії з приводу адекватності гендерної ідентичності сприяли генезі теорії андрогінності – своєрідного заперечення дуалізму фемінного та маскуліного начал. Андрогінність, згідно з Барбарою Джеллі, – це „візія можливості створення досконалого чоловіка... чоловічої посудини, сповненої жіночих емоцій і обдарованої жіночою зовнішністю” [5, с. 17]. Теоретики андрогінності, стверджуючи, що особа може мати і фемінні, і маскуліні риси, а тому її поведінка не має залежати від біологічної статі, критикували панівні норми чоловічої жорстокості (які

впливають на формування чоловічої ідентичності), відштовхуючись від природи маскулінності, а не відкидаючи останню. Загалом, гендерна ідентичність детермінується принципами маскулінності та фемінності, оскільки останні є „простором у гендерних стосунках, практиками, через які чоловіки і жінки займають якусь конкретну позицію в гендері, та результатами тих практик в особистості, особистісному досвіді та культурі” [4, с. 54].

Гендерна ідентичність формується не лише на індивідуальному рівні, але і на рівні спільнот, зокрема політичних. На думку Герта Гофстеде, усі країни можна поділити на фемінні та маскулінні. До політичних ознак фемінних країн учений зараховує панування в країні ідеалу суспільства загального благоденства на засадах принципів допомоги знедоленим, толерантності, та пріоритетності збереженню середовища, згідно з якими уряд витрачає значні кошти на допомогу бідним країнам та малі кошти на озброєння, а міжнародні конфлікти вирішує за допомогою переговорів та компромісів. Крім того, високим є рівень представництва жінок на виборних посадах, панівні релігії підкреслюють взаємодоповнюваність статей. Лібералізація жінок означає, що чоловіки й жінки мають розподілити обов'язки вдома і на роботі. Відповідно, маскулінна країна матиме такі параметри: ідеал суспільства високих досягнень, акцент на підтримці сильних осіб, суворе, каральне суспільство де пріоритетом вважають підтримку економічного зростання, уряд витрачає незначні кошти на допомогу бідним країнам, але великі кошти на озброєння, міжнародні конфлікти вирішує через демонстрування сили або через боротьбу. У таких умовах імовірний невисокий рівень представництва жінок на виборних посадах, а панівні релігії підкреслюють чоловічі прерогативи. Звільнення жінок означає, що їх мають допустити до посад, які раніше обіймали тільки чоловіки Використовуючи наведений підхід, Гофстеде порівняв 50 країн та три регіони, кожен з яких включав по декілька країн (Східна Африка, Західна Африка та арабський світ). Отже, маскулінними він називає Японію, Італію, Австрію, Німеччину, США, Великобританію, Венесуелу, Колумбію, Мексику, Еквадор, Південну Африку, Австралію, Філіппіни та арабський світ. Фемінними виявилися Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Нідерланди, Франція, Португалія, Коста Ріка і Таїланд.

Таке політичне моделювання ідентифікує ще одну гендерну тенденцію, яка виявляється в процесах маскулінізації та фемінізації політики. Протилежні за формою та динамікою розвитку, ці процеси діалектично єдині, у тому значенні, що закономірності їхнього перебігу визначені дискурсом гендерних ролей.

За Робертом Коннеллом, основними принципами маскулінізації політики вважають гегемонію, субординацію, співучасть та маргіналізацію. Гегемонну маскулінність, Коннелл визначає як „конфігурацію гендерної практики, яка втілює актуальну на цей момент відповідь на запитання про легітимність патріархату, що гарантує домінантне становище чоловіків і субординацію жінок” [4, с. 60]. Продемонструвати патріархатну модель гегемонії в політиці можна через розподіл повноважень між статями в політичних інститутах. Згідно з „Доповіддю ООН про розвиток людини за 1995 рік”, чоловіки обіймають 86% управлінських посад, 94%

посад у кабінетах міністрів, близько 89% місць у парламентах та очолюють 90% політичних партій, до того ж, 70% бідних та дві третини неписьмених людей у світі – жінки. Звісно, гегемонна маскулінність є динамічною й може змінюватися під впливом нових суспільних викликів, але її патріархатна основа й нині є актуальним критерієм для гендерно орієнтованих досліджень.

Принцип субординації стосується відмінностей, які є між чоловіками і які сприяють ієрархізації чоловічого домінування. Згідно з Майклом Кіммелом, „практично всі дослідження (автор мав на увазі дослідження Розабет Мосс Кантер, Барбари Рісман та Гейл Рубін – В. Д., О. С.), об'єктом яких були характерні риси, пов'язані з маскулінністю чи фемінністю, засвідчують, що відмінності серед жінок і серед чоловіків є значно суттєвішими, ніж середні відмінності між жінками й чоловіками” [3, с. 22]. Такі відмінності є підставою для домінування чоловіків не лише над жінками, але й над іншими чоловіками. У західному суспільстві субординованими стають гетеросексуальні чоловіки, які не відповідають нормам чоловічої мужності, і, обов'язково - чоловіки – гомосексуалісти. Хоча стандарти гегемонної маскулінності, яким мають відповідати чоловіки, для більшості є недосяжними, та сама модель гегемонії дає змогу отримувати дивіденди від належності до чоловіків як групи. Принцип співучасті означає толерантність до гегемонної маскулінності задля власної вигоди. Дафна Спейн стверджує, що в тих культурах, у яких чоловіки виробили найвитонченіші ритуали на основі статевої сегрегації, статус жінок був найнижчим. Томас Грегор писав про плем'я мегінаку, у якому є чоловічі курені. У цих куренях зберігають реліквії племені та ритуальні інструменти і жодна жінка не має права їх бачити. Якщо якась жінка порушить цю норму – її виводять за село і гвалтують.

Принцип маргіналізації виявляється через образи Індіри Ганді та Маргарет Тетчер. Окремих осіб з маргінальної групи, яким вдалося досягнути успіху серед представників домінантної групи, використовують для свідчення того, що маргінальної групи не існує. Мовою статистики це означає, що яким би не було представництво жінок у виборних політичних інститутах, уже сам факт, що жінки перемогли на виборах підтверджує рівність прав та можливостей.

Наведені принципи слугують канвою для утвердження патріархатного ладу, який легітимізує правила гри у політиці, адже “важливий, можливо, найважливіший спосіб, у який гендер формує політику – через чоловіків та їх інтереси, принципи мужності та маскулінні мікро- і макрокультури” [7, с. 73]. Політика є чи найдосконалішим продуктом чоловічої творчості, де інститути та механізми діяльності розглядаються насамперед як маскулінні проекти. Якщо підсумувати, то маскулінізація політики означає реалізацію маскулінних проектів, при цьому мають на увазі не схематичне впровадження за напрацьованими зразками, а формування таких гендерних конфігурацій політичних практик, які захищають патріархатні устої та модернізують їх відповідно до викликів політичного середовища та процесів самоорганізації політичних систем.

Процеси фемінізації політики скеровано насамперед на відмову від її патріархатної першооснови. Оскільки нема єдиної політичної традиції, а випадковість

унеможливилює безперервну політичну спадковість, фемінні моделі, унаслідок власної адаптивності, артикуються в політичному дискурсі. Навіть більше, генеруючи фемінні конфігурації політичних практик, процеси фемінізації трансформували поле політичного буття та межі його розгортання. Попри це, маргіналізація жіночого досвіду та дискримінаційні моделі взаємин актуалізують проблемність фемінізації політики. Серед принципів фемінізації політики – піклування, ненасильство та толерантність.

Принцип піклування містить фемінне начало, пов'язане з архетипом жінки-матері. Культ Богині в первісних спільнотах замінено модерним культом Берегині. Однак, якщо перший репрезентував жінку як духовне, творче начало, наділене владою, та відводив роль жриці, хранительки культу, то другий залишив під її опікою лише приватність, „вогнище” з витонченою символічністю ритуального служіння володарю. Жінка змушена піклуватись про власну репродуктивність в закритій системі сімейно-товариських відносин, що власне і призводить до маргіналізації її досвіду, а, отже, неможливості чітко презентувати політичний інтерес. Фрагментарність застосування принципу піклування в політиці можна проілюструвати ефективністю функціонування державних механізмів підтримки представників груп ризику та незахищених верств населення. Попри те, що соціальні гарантії є критеріями оцінки розвинутих спільнот, держава як ієрархізована, структурно детермінована інституція не здатна на спонтанну та творчу реакцію на потреби своїх громадян.

Значно повніше функції піклування бере на себе громадянське суспільство, для якого характерні такі поняття, як моральність взаємин, що „ґрунтуються на вдачі, любові й довірі” [2, с. 187] та громадська думка, яка за словами Габермаса „не хоче бути ні обмеженням насильства, ні самим насильством, ані тим паче, джерелом будь-яких насильств. У її медіумі, навпаки, має змінитися сам характер виконавчого насильства, - панування. „Панування” громадськості, за її ідеєю, – це такий лад, за якого панування відмирає взагалі” [1, с. 129].

Подібно до того, як держава є маскулінним проектом, ненасильницьку революцію можна визначати як проект фемінний. Попри ідеї, проголошені у маніфесті Соланас, ніщо не вказує на гіпотетичну можливість війни статей. Протистояння жінок як групи і чоловіків як групи можливе, якщо такі групи об'єднуються кожна за своїми інтересами і сумісність цих інтересів не буде можливою. Зрозуміло, що здебільшого жінки з чоловіками мають значно ближчі взаємини, аніж з іншими жінками. Фемінні ненасильницькі практики сформовано на засадах любові до свого опонента та скеровано на застосування дипломатичних механізмів залучення його до своєї діяльності. (хіба може бути інакше, якщо первинними опонентами були власні сини, чоловіки та батьки.) В основі філософії ненасильства - прагнення зміни. Зміни власного статусу, зміни ставлення й поведінки оточуючих, зміни політики.

Актуальність ненасильницьких методів у політиці зростає. Так, уже “у другій половині ХХ століття світове співтовариство дедалі більше звертається до широкого спектра самотворення, спираючись передусім на загально гуманістичні

принципи та дії. Щонайболючішим у цьому є звільнення від насильства у всіх його проявах, у всьому діапазоні вмонтування в реальне життя. Формується система поглядів на розвиток світового співтовариства, його культури й цивілізованості на ненасильницьких засадах, з орієнтацією на новотворення правових та інших світових гарантій, ненасильницьких форм розв'язання реальних суперечностей." [6, с. 3]. Дії ненасильства, які, як альтернативу маскулінному проекту війни, практикували, зокрема, Махатма Ганді в Індії афроамериканці у США, суфражистки у Європі, громадський рух „Отпор” у Сербії та активісти української Помаранчевої революції, набули значення загальних рекомендацій для прийняття глобальних політичних рішень. У системі ООН широко застосовують методи розв'язання конфліктів, які розробив Йоган Гальтунг на основі філософії ненасильства. Оскільки насильство вкорінюється у насильницьких культурах, які його виправдовують, насильницьких структурах (репресії, експлуатації та відчуженні) та в насильницьких публічних особах (розбудова власної ідентичності коштом ідентичності груп). Фокусування на мирних діючих засобах означає активне залучення жінок чи діячів релігійної та культурної сфер до процесу трансформування конфлікту, оскільки даний підхід дає змогу мобілізувати емпатію, ненасильство і творчість під час проведення політичних діалогів.

Щодо принципу толерантності, то його формування відбулося на межі різних культур та світоглядів, що дає змогу пізнавати власну культуру крізь призму нового досвіду. Цей принцип, за М.Бахтіним, передбачає відкритість як окремої людини до інших людей, так і однієї культури до іншої. Отже, мораль перетворюється з жорсткої системи зовнішніх приписів на вміння та здатність співпереживати чужим проблемам та чужому болю, як спосіб ствердження буття іншої людини, включення іншого буття у своє власне, а власного – в інше. У цьому контексті виявляється необхідність бачити в іншій системі цінностей, в іншій позиції, у чужій культурі не те, що є ворожим власній позиції, а те, що може допомогти у вирішенні власних проблем, які водночас є не лише власними, а й проблемами інших людей та інших культур. Під час такого діалогу не лише окремі люди, а й культури можуть змінювати свою ідентичність. [8, с. 112]

Такий підхід до розуміння принципу толерантності якнайкраще відображає його фемінне походження. Йдеться не лише про поняття співпережиття та пристосування, а й про глибоку чуттєвість під час крос-культурних взаємодій, відкрите сприйняття різноманітностей, яке не є можливе за умов конкуренції та ворожості. Взаємини толерантності культивуються для зняття політичної напруги, яка може призвести до міліарної, економічної, політичної агресії. Вони спонукають до інтелектуальної дискусії, де повага до всіх її учасників є запорукою консенсусної моделі прийняття рішення. Ще одним важливим аспектом політичного трактування взаємин толерантності є трансформація підходів до розуміння ролі дипломатії. Якщо Фрідріх Великий вважав, що дипломатія без армії – усе одно, що музика без інструментів, то в сучасному світі майстерну дипломатію визначають через глобальне скорочення військових угруповань.

Ми визначили характер гендерних тенденцій, які трансформують політичні практики чи впливають на політику внаслідок власного розвитку. Дослідили трансформацію розуміння політики під впливом ідей гендерної філософії та постмодерного дискурсу, зокрема через генезу категорій політичної влади, політичного знання та політичної практики. Варто додати, що політичні виміри гендерної парадигми, які ми розглянули за принципами фемінності та маскулінності, мають конкретно-історичний характер, а тому є тільки однією з можливих моделей політичного розвитку. Крім того, аналіз жіночого досвіду та впливів фемінного начала на політику не вирішує проблематики політичної сегрегації статей та політичного домінування чоловіків. Саме тому, маскулінність визначають як провідний критерій для дослідження гендерних детермінант політики.

-
1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. – Л.: Літопис, 2000. – 320 с.
 2. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
 3. Кімел М. Гендероване суспільство. – К.: Сфера, 2003. – 490 с.
 4. Коннелл Р. На захист маскулінності // Незалежний культурологічний часопис „І”. – 2003. – № 27. – 20 с.
 5. Ліпшиц – Бем С. Маскулінність – фемінність. Про статеву диференціацію // Незалежний культурологічний часопис „І”. – 2003. – № 27. – 15 с.
 6. Мельник Т. Законодавство щодо насильства // <http://ozis.kr.ua/domestic/zakonodavstvo.html>
 7. Нейджел Дж. Маскулінність та націоналізм: гендер та сексуальність у творенні націй // Незалежний культурологічний часопис „І”. – 2003. – № 27. – 27 с.
 8. Шендрік С. Толерантність як моральний чинник формування нової політичної культури // Вісн. Львів. унів-ту. Сер.: філос. науки. – 2002. – Вип. 4. – 352 с.
 9. Новейший философский словарь. – Минск: Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
 10. Gimbutas M. The Early Civilization of Europe (Monograph for Indo-European Studies 131, Univ. of California at Los Angeles. 1980), chapt.2. – 320 p.
 11. Jegger E. Feminist Politics and Human Nature. – 490 p.

A GENDER PARADIGM IN POLITICS

Valeriy Denysenko, Oleksandra Sorokopud

*Ivan Franko National University of L'viv Universytets'ka Str., 1,
L'viv 79000, Ukraine, pkunivlv@franko.lviv.ua*

A gender paradigm in the political development is a key issue of the research. The author outlined specific gender tendencies that transform modern politics as well as political principles of the masculinity and femininity.

Key words: gender paradigm, politics, discourse.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2004

Прийнята до друку 23. 05. 2005